

Boj za vojaka Tonija Merlaka

Dragica Potočnjak je v mariborskem Udarniku predstavila knjigo **Skrito povelje**, v kateri na pretresljiv način dokumentira razloge za smrt vojaškega pilota, ki je delal za naše

DRAGICA KORADE

Toni Merlak je bil tisti vojaški pilot, ki so ga osamosvojitelji sestrelili na prvi dan vojne, torej 27. junija 1991 nad Rožno dolino v Ljubljani. Po uradnem sporočilu za javnost št. 11013 so streljali na sovražni helikopter, ker je "nizko preletaval stavbe republiških organov". Merlak je gazelo, ki je sredi Ljubljane gorela še pol ure, v predsmrtnem boju usmeril tako, da ni padla na hiše. "Tak človek je bil Toni," je tragedijo, ki tudi po dobrih dvajsetih letih ostaja brez svojega katarzičnega trenutka, v mariborskem Udarniku zakrožila dramska igralka Dragica Potočnjak.

Toni Merlak je bil njen svak. Od blizu je spremljala bolečino sestre, ki 27. junija 1991 ni izgubila samo moža, ampak tudi vero v tiste, ki si pripenjajo kolajne za osamosvojitve Slovenije. Toni Merlak, ki je med drugim veliko prijateljeval z Jelkom Kacinom, je namreč že od leta 1990 sodeloval s pomembnimi ljudmi, ki so se na slovenski strani pripravljali na osamosvojitveno vojno. Tisti dan, ko so sestrelili njegovo neoboroženo gazelo, ki seveda ni letela "nad stavbo republiških organov", bi naj še skupaj z drugima dvema helikopterjema preletel na slovensko stran. Tisti, ki so dali ukaz za sestrelitev, so to vedeli. Ker se pod težo dokazov in pričevanj očitvecev, ki jih je začela zbirati pokojnikova družina, ki je poskušala oprati Tonijevo ime, vsi pristojni niso mogli več sprenevedati, so kasneje priznali, da je "šlo za napako". Dragičina sestra bi se sprizajnila celo s tem, če bi se ljudje, ki so odgovorni za možovo smrt, opravičili. Pa se niso. Nasprotno: še danes mažejo pokojnikovo ime.

Na tej bolečini sloni Dragičina knjiga **Skrito povelje**, ki je izšla lani pri založbi Sanje. To je eden od najbolj pristnih dokumentov našega časa. Obsežno, 400 strani dolgo delo, ki se bere kot kriminalka, je nastajalo počasi, mukoma, od Tonijeve smrti naprej, intenzivno pa zadnjih pet let, ko je brskanje po dokumentih kombinirala s pogovori s pričami. Opravila je 120 intervjujev, 92 jih objavlja v knjigi, preostali pa raje niso tvegali in

so ostali anonimni. Ko se ozre na vse mogoče in nemogoče ovire, s katerimi se je soočala pri svoji hoji za Tonijevo smrtjo, lahko to potrebo po anonimnosti razume. Doma ima gradiva še za vsaj dve tako obsežni knjigi o naših osamosvojitvenih časih, ampak "zares nima živcev", da bi še kdaj poskusila napisati kaj takega. Od vsega, kar je po uradni razglasitvi Tonija Merlaka za sovražnika, "ki je ogrožal poslopje naših vladnih organov", bilo težko, je bilo najtežje spoznanje, v kako gnili državi živiš.

"Zgodbo sem sicer poznala, ker sem poznala vse probleme, s katerimi se je srečevala sestra, ko je urejala status pokojnega moža. Zelo dobro sem torej vedela, s čim se bom spopadla, ampak na to, kar me čaka, se nisem mogla pripraviti. Kar me je čakalo, je bila namreč groza. Kar me je čakalo, je bila groza nad tem, da nič ni tako, kot se nam je zdelo, da je v tistih desetih dneh vojne bilo. Čakalo me je zavajanje, sprenevedanje, izmikanje. In tako sem morala počasi ugotavljati, da so razlogi za to, da danes smo tu, kjer pač smo, nastali v tej vojni. Po propagandnem obrazcu, ki so ga razvili v osamosvojitveni vojni, je ta država potem funkcionirala naprej. Ta model zavajanja je ostal. Šele skozi to raziskovanje sem ugotavljala, da mnoga podjetja niso šla v stečaj po naključju. Denar od orožja je nekako bilo treba oprati. Skratka: Predsedstvo države se je pustilo dolgo zavajati Janezu Janši in Igorju Bavčarju. Tudi slovenski narod se je pustil dolgo zavajati. Nekateri se pustijo še zdaj."

Ko je začela raziskovati ozadje vsakove smrti, so ji mnogi dobrohotno svetovali, naj se drži samo Tonijeve zgodbe, vse druge pa naj raje čim prej odmisli. Ampak to je nemogoče. Nemogoče je najprej zato, ker je skupaj s pilotom umrl tudi sodelavec, mehanik. Nemogoče je tudi zato, ker je Slovenija tako majhna, da se ena in ista imena pojavljajo v vseh zgodbah. Pri tem jo je najbolj pretreslo dejstvo, da so tudi druge zgodbe tako umazane, kot je Tonijeva. Kar jih dela umazane, je kasnejši odnos države in "ljudi, ki so

odgovorni za Tonijevo smrt" do resnice o slovenski osamosvojitveni vojni, ki so jo dobili mnogi pametni ljudje na terenu, teritorialci, miličniki in vojaki JLA, ki se niso hoteli boriti. Čeprav je spoznala "jetra te države", Dragica Potočnjak še vedno verjame v slovensko državo. "Ne morem drugače. Ker verjamem v vas, nas, v ljudi."

To, da je pilot JLA Toni Merlak s slovensko stranjo sodeloval od avgusta 1990, je prišlo v javnost šele po prvi obletnici osamosvojitve. Tisto leto je tudi Merlakov prijatelj Jelko Kacin v reviji Obramba priznal, da je pri Merlakovi sestrelitvi šlo za napako, saj so natančno spremljali vse lete. Vedeli so tudi to, da so vsi helikopterji neoboroženi. Ko je to postalo jasno, je Merlakova vdova prosila Janeza Janšo, naj zgodbo o sovražnem helikopterju nad stavbo republiških organov popravi tudi v Premikih, vendar se to ni zgodilo niti v drugi niti tretji izdaji. Dragica pa je v Premikih našla odgovor na vprašanje, zakaj je Tonijev helikopter moral pasti. "Na straneh 168 do 172 Janša piše, da je napočil čas, ko je treba sestreliti helikopter ali zažgati tank, da bodo teritorialci začeli verjeti, da je vojna resna in da bodo upali streljati. Na ta zapis sem postala pozorna, ker so mi tudi sicer mnoge priče pripovedovale, da takrat ni bilo nobene potrebe po streljanju, da pa so iz republiške koordinacije, ki sta jo vodila Bavčar in Janša, kar naprej prihajale zahteve po krvi. Janša torej zapiše, da je napočil trenutek, ko je potreben preobrat. K sebi je poklical Toneta Krkoviča in ga vprašal, kaj vendarle počnejo enote, da ni padel še noben helikopter. Krkovičeve enote so bile po Ljubljani razporejene brez vednosti Janeza Slaparja, kateremu je Krkovič bil formalno podrejen, v resnici pa je poslušal samo Janšo. In tako čez 20 let Krkovič zapiše, da je on izdal povelje za sestrelitev Tonijeve gazele."

Dokument, da je treba sestreliti vse helikopterje, je podpisal Janša, čeprav ga po besedah Dragice Potočnjak ne bi smel podpisati. Koordinacija namreč ni imela pristojnosti poveljevanja. Ampak to ni najhuje. Najhuje je, da Janša tega, da je vedel, da je v enem helikopterju sodelavec teritorialne obrambe, ni nikoli zanikal. Kljub temu, da je to vedel, tega helikopterja v tem dokumentu ni izvil. Ker je hotel kri.

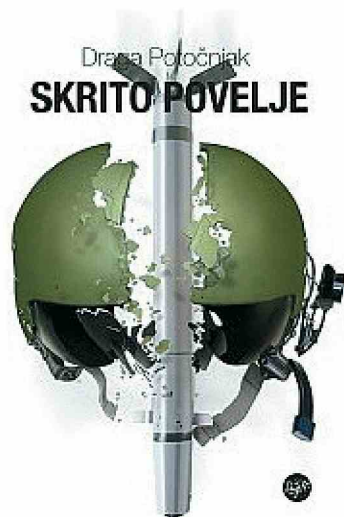
Page: 15

Reach: 127000

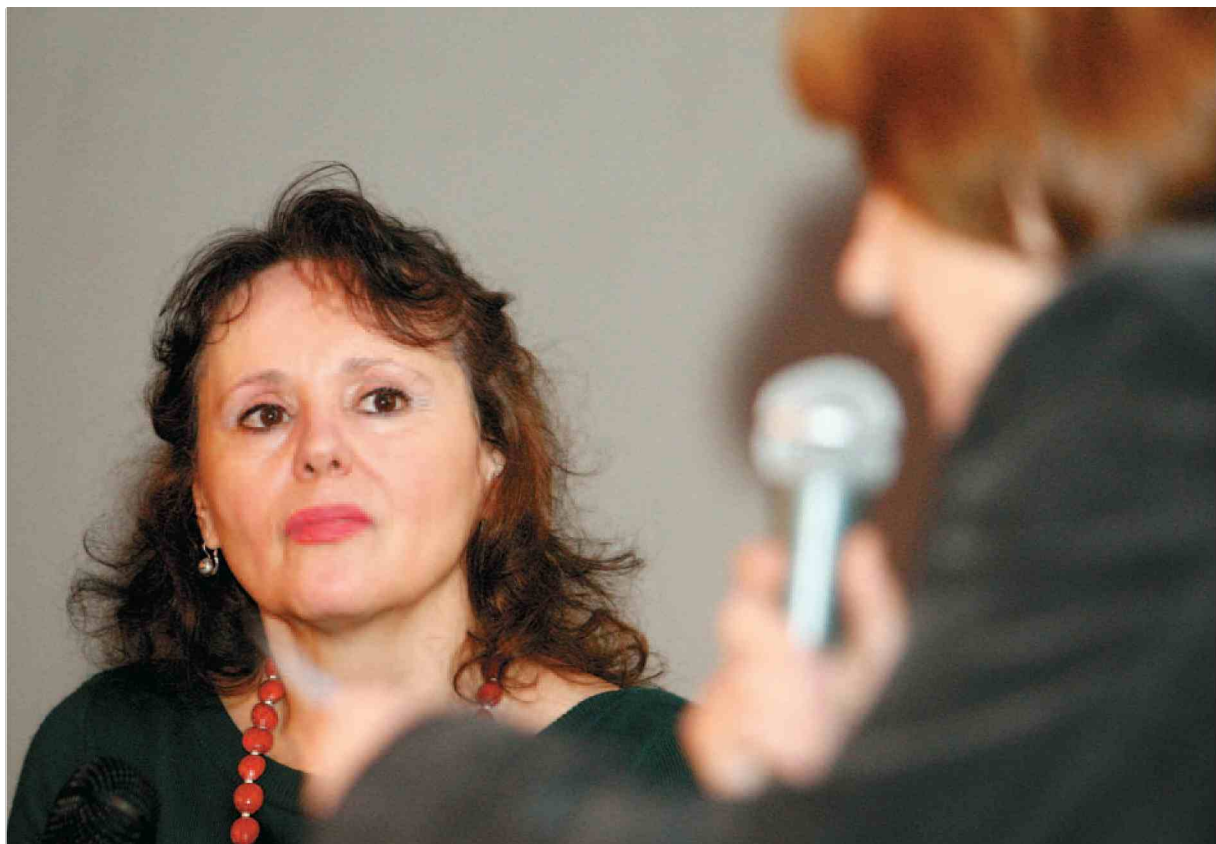
Country: SLOVENIA

Size: 591 cm2

2 / 2

Dragica Potočnjak: **Skrito povelje**, spremna beseda **Matej Šurc**, založba **Sanje**, Ljubljana 2013

Pogovor o knjigi